УДК 014.5:026:72(477)

Светлана Смирнова,
библиограф I категории ГНАСБ Украины им. В. Г. Заболотного

Библиографические указатели Государственной научной архитектурно-строительной библиотеки Украины имени В. Г. Заболотного как основание для научных исследований пользователей

На примере работы Государственной научной архитектурно-строительной библиотеки имени В. Г. Заболотного рассмотрено роль рекомендационных библиографических указателей во время проведения научных исследований пользователями библиотеки.

Ключевые слова: библиографические указатели, архитекторы, научные исследования, Государственная научная архитектурно-строительная библиотека имени В. Г. Заболотного, биобиблиография, краеведения, малые города, историческое наследие.

УДК 01:050(=161.2)(430+73+82+71)

Сергій Козак,
доктор філософії Українського вільного університету (Німеччина),
редактор газети «Літературна Україна»

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Висвітлено бібліографічні покажчики змісту періодичних видань української діаспори – «Українські вісті» (Німеччина – США), «Пороги» (Аргентина), «Нові дні» (Канада), які посідають особливе місце у масиві еміграційних газет і журналів, що виходили після Другої світової війни у різних країнах світу, але досі залишаються маловідомими в Україні.

Ключові слова: українська еміграція, покажчики, часописи, «Українські вісті», «Пороги», «Нові дні».

Серед інструментів української еміграції, що давали їй змогу не розчинитись у чужомовному середовищі й зберегти прагнення суверенного існування батьківщини – громадські організації, відзначення знакових дат, українські церкви та преса.

В Україні за останні два десятиліття відбувся певний поступ у вивченні еміграційної періодики, зокрема й у сфері бібліографічних досліджень – з'явилися покажчики змісту кількох часописів української діаспори [1]. Але, незважаючи на це, багато назв видань періодики української діаспори й досі залишаються неопрацьованими, хоча й доступні в архівних установах багатьох країн світу. З огляду на це, об'єктом дослідження цієї статті стали бібліографічні покажчики змісту часописів української діаспори, які побачили світ нещодавно.

У масиві еміграційних газет і журналів особливе місце посідають повоєнні часописи «Українські вісті» (Німеччина – США), «Пороги» (Аргентина) та «Нові дні» (Канада), які виходили без державної (бюджетної) підтримки й десятиліттями знайомили своїх читачів з новинами громадсько-політичного та культурного життя української еміграції, країни її перебування та світу загалом.

Часопис «Українські вісті» («УВ») функціонував найдовше з-поміж усіх українських періодичних видань [2], заснованих після Другої світової війни в Німеччині та Австрії – 55 років. Його 3398 номерів є водночас і важливим

періодом історії української еміграції, її наполегливої та багатогранної діяльності, спрямованої на боротьбу за національне буття українського народу, збереження й утвердження його історичної пам'яті, культури, мови, а також оборони його «доброго» імені у світі [3].

Увага до газети «УВ» у контексті вивчення історико-культурної спадщини українців повоєнних років у різних країнах світу зовсім невипадкова. Адже часопис був і залишається одним з найважливіших серед небагатьох відомих сьогодні джерел вивчення «українського життя поза Україною». Його особливість (перше число «УВ» побачило світ 19 листопада 1945 року) полягає в тому, що, з одного боку, газета сама є «творінням еміграції», оскільки заснована в новоульмівському таборі (Німеччина) для переміщених осіб, а з іншого – видання з першого дня існування стало літописом історії життя українських політичних емігрантів у тих країнах, де воно розповсюджувалося (США, Канада, Австралія, Англія, Німеччина, Франція, Аргентина, Бразилія, Франція тощо).

Перші 18 чисел часопису видано циклостильовим способом. У березні 1946 року «циклостильова доба» в історії видання закінчилася, і 4 квітня «УВ» вийшли друком. Видавцем газети спочатку була Спілка українських письменників та журналістів в Ульмі, а з числа 46 (22 листопада) 1946 року – Спілка українських журналістів в Ульмі. 1978 року редакцію часопису, який подолав численні труднощі за свою 33-річну історію перебування в Німеччині, зокрема в роки становлення (1945–1949), перенесено на американський континент (Детройт), де в той час зосередилася основна частина передплатників часопису, а, отже, і його матеріальна база.

За час 55-річної історії часопису його головними редакторами були десять осіб: Павло Маляр (1945–1946), Іван Багряний (1946–1947 та 1956–1962), Юрій Дивнич (1948–1949), Михайло Воскобійник (1949–1950), Андрій Ромашко (Василь Кубрик) (1950–1954), Віталій Бендер (1954–1956), Андрій Глинін (1962–1974), Федір Гаєнко (1974–1978), Михайло Смик (1978–1994), Сергій Козак (1994–2000).

Ініціатива створення газети належала середовищу українців зі східних і центральних українських земель, колу тих ідеологічно близьких людей, які, згуртовані досвідом спільного підрадянського минулого, прагнули об'єднання і в сучасних їм умовах політичної еміграції, зокрема навколо ідеї незалежної України.

Бібліографічний покажчик «Українські вісті» в Європі й Америці» у 2 томах є першою спробою подати вичерпну бібліографічну інформацію

про зміст газети за весь період виходу її у світ [4]. У ньому висвітлено зміст усіх 3398 номерів цього унікального видання. На сторінках газети було вміщено понад 50 тисяч публікацій: інформаційних заміток, уривків художніх творів, статей, нарисів, спогадів, репортажів та інших матеріалів. Науково-довідковий апарат видання складають «Пояснення скорочень назв установ, об'єднань, періодичних видань», «Словник криптонімів і псевдонімів» та «Іменний покажчик».

Два томи бібліографічного покажчика засвідчують пізнавально-інформативну важливість змісту унікального періодичного часопису. Видання не тільки фіксує імена літературних працівників і позаштатних авторів, що також важливо, а й висвітлює їх внесок у творення часопису. Серед найактивніших авторів «Українських вістей» були: Іван Багряний (237 публікацій), Віталій Бендер (356), Михайло Воскобійник (135), Анатоль Гак (Мартин Задека) (203), Анатолій Гудзовський (151), Андрій Глинін (137), Василь Гришко (403), Любов Дражевська (180), Ігор Качуровський (181), Олексій Коновал (178, а також публікації на «Сторінці ОДУМу»), Юрій Лавріненко (137), Леонід Лиман (209), Анатолій Лисий (150), Юліян Мовчан (197), Дмитро Нитченко (168), Олександр Скоп (509), Василь Сокіл (117), Анатолій Юриняк (178) та ін.

Покажчик дозволяє фіксувати кількість, дати виходу та реферативний зміст публікацій того чи іншого автора. Все це важливо для вивчення науковцями усього розмаїття тем багатоаспектного життям української еміграції на шпальтах часопису.

У жовтні 1949 року в Аргентині вийшло перше число українського часопису, який отримав назву «Пороги». Це стало можливо завдяки письменнику Анатолю Галану (Калиновський), який переконав власників видавництва «Перемога» – Сидора Кравця та Михайла Паренюка змінити назву їхнього видання. Підготовкою до друку перших номерів нового часопису займався сам Анатоль Галан, одне число зредагував Олекса Сацюк, а решту – Ігор Качуровський. Загалом за вісім років існування «Порогів» вийшло 77 чисел цього часопису: перше – у жовтні 1949 року, а останнє – наприкінці 1957 року. Журнал з'являвся переважно на 32-х сторінках (інколи – на 18-ти), а часто «спареними», навіть «строєними» числами, що засвідчує складність ситуації з видаванням українських часописів в еміграції після Другої світової війни.

«Журнал був позапартійний, нізвідки не діставав дотацій, але все таки ми протрималися майже вісім років», – писав у спогадах «Ми – в

Аргентині» [5] відомий поет і літературознавець Ігор Качуровський, який брав найбезпосереднішу участь як у редагуванні часопису, так і загалом у літературному житті української громади Аргентини. Окрім згаданих редакторів, участь у творенні часопису брали й інші представники української інтелігенції (літератори, художники, скульптори, актори), осередок якої перебував на той час у сто-лиці Аргентини і виявляв неабияку згуртованість та активність. Чимало з них прибули до Південної Америки з Німеччини та Австрії, де працювали в редакційних колегіях різних видань і мали досвід участі у творенні еміграційних газет та журналів, зокрема й літературних («Літаври», «Звено», «Керма», «Українські вісті», «Останні новини» тощо).

Отже, наявність в Аргентині згуртованих ще під час перебування в Європі літературних кадрів допомогла «Порогам» стати першим літературним виданням, яке вийшло в світ у країнах Заходу після Другої світової війни.

На шпальтах цього літературно-мистецького журналу, за вісім років його існування, було видруковано 811 матеріалів різних жанрів. Ознайомитися зі змістом цих публікацій дає змогу підготовлений і виданий «Літературною Україною» і Фундацією імені Івана Багряного бібліографічний покажчик [6]. Видання складається з таких розділів: «Поезія» (217 публікацій), «Проза» (95), «З перекладів» (123), «Рецензії, відгуки» (42), «Драматургія» (11), «Від редакції» (8), «Статті, огляди: мистецтво, література, історія, інше» (39), «Імена і дати» (44), «Літературна творчість» (7), «Гумор і сатира» (48), «Бібліографія» (11), «Спогади, щоденники» (24), «Мандри» (7), «Афоризми» (1), «Новини з української культури: театральні постановки, музичні концерти, мистецькі виставки» (17), «Втрати» (4), «Видавнича діяльність» (5), «Науково-популярні нотатки» (14), а також «Різне» (32) та «Ілюстрації» (62).

Часопис друкував поетичні твори (поезії, поеми), зокрема, таких авторів: Олекси Веретенченка, Ігоря Качуровського, Діамари Комілевської (Діми), Юрія Косача, Наталі Лівицької-Холодної, Оксани Лятуринської, Галі Мазуренко, Євгена Маланюка, Бориса Олександріва, Василя Онуфрієнка, Михайла Ореста, Леоніда Полтави, Олеся Раня, Михайла Ситника, Яра Славутича, Остапа Тарнавського, Ганни Черінь та інших. Серед авторів прозових творів (оповідання, новели, уривки з повістей та романів) – імена Анатоля Галана, Євгена Гарана, Докії Гуменної, Зосима Дончука, Олекси Ізарського, Ігоря Качуровського, Володимира Коба (Кость Бульдин),

Діамари Комілевської, Леоніда Лимана, Федора Одрача, Євгена Онацького, Софії Парфанович, Володимира Русальського, Олекси Сацюка, Юрія Тиса, Марії Цуканової, Василя Чапленка та інших.

Прикметно, що на сторінках цього не надто об'ємного журналу (що переважно друкувався на 32 сторінках) знайшли своє місце і твори драматичного жанру, зокрема п'єси Діамари Комілевської («Пересаджені квіти»), Юрія Тиса («Святоіванська ніч»), Василя Чапленка («Чий злочин») тощо. Це також свідчить, з одного боку, про бажання творців часопису видавати журнал змістовним та читабельним, урізноманітнювати його жанрову палітру, а з іншого – про бажання літераторів, які перебували на еміграції, зробити свій внесок у розвиток драматичного жанру в українській літературі.

Помітне місце у часописі посідає й розділ, присвячений перекладам творів світової літератури. Так, завдяки «Порогам», українському читачеві стали доступними твори письменників американської, англійської, іспанської, німецької, французької, польської, білоруської, албанської та багатьох інших літератур. Зокрема, зі сторінок часопису до українського читача вперше прийшли деякі твори Джорджа Гордона Байрона, Райнера Марії Рільке, Роберта Бернса, Шарля Бодлера, Оскара Вайлда, Поля Валері, Волта Вітмена, Поля Верлена, Генріха Гайне, Фрідріха Гельдерліна, Ернеста Гемінгвея, Стефана Георге, Йоганна Вольфганга Гете, Джона Кітса, Агати Крісті, Марії Конопніцької, Новаліса, Вільяма Шекспіра, Максима Танка та низки інших представників чужих літератур. Така увага до іноземних мов і літератур свідчить про прагнення українських авторів наблизитися до глибин світової літератури загалом і культур тих країн, де жили українці-емігранти, зокрема. У цьому процесі такого наближення творів світової художньої літератури до українського читача на сторінках «Порогів» взяли участь такі знані майстри українського перекладу, як Михайло Орест, Володимир Державин, Оксана Драгоманова, Ігор Костецький – ті, хто перебував на чужині; також надруковано твори класиків українського перекладу, Миколи Зерова та Освальда Бурггардта (Юрія Клена).

Усі матеріали часопису представлено у покажчику в двадцяти розділах. Така класифікація має допомогти орієнтуватися в масиві різнотемних та різножанрових матеріалів усім тим, хто цікавиться досягненнями української еміграції в царині слова, історії преси, літератури і хто продовжуватиме дослідження змісту часопису «Пороги».

Важливе місце серед численних періодичних видань української

еміграції (діаспори) посідає й часопис «Нові дні» (1950–1997), який видавали у канадському Торонто (покажчик змісту цього видання також нещодавно побачив світ). Історія цього видання – одна з найтриваліших з-поміж усіх українських еміграційних журналів. «Нові дні» проіснували 48 років, висвітлюючи суспільно-політичне й насамперед культурне життя українців після Другої світової війни не лише в Канаді, а й в усьому світі. «Нові дні» нараховують 573 номери, тисячі публікацій і сотні авторів.

Підготовлений уперше в історії української бібліографії хронологічний покажчик змісту цього часопису за всі роки його існування має на меті допомогти українським студентам, викладачам, науковцям у їхніх подальших дослідженнях української зарубіжної періодики та життя української еміграції загалом [7]. Значну літературно-історичну цінність мають надруковані в різні роки на шпальтах цього часопису спогади про Івана Франка, Володимира Винниченка, Тодося Осьмачку, статті Юрія Шереха, Уласа Самчука, Юрія Стефаника, низка портретів діячів української культури, які прибули до США та Канади (співаків, акторів та музикантів: Б. Пюрка, Р. Василенка, Н. Носенко, Л. Горна, І. Зайферта, М. Ольхового, М. Мінського, Й. Гошуляка, Г. Китастого; художників: М. Дмитренка, М. Левицького, І. Кейвана, І. Денисенка; науковців: Є. Онацького, І. Розгона, С. Килимника; підприємців: П. Яцика, М. Співака, а також матеріали про діяльність українських установ та рухів: Об'єднання українських письменників «Слово», Канадсько-української мистецької фундації (Канада), Фундації імені Івана Багряного (США), Фундації імені Тараса Шевченка (Канада) тощо).

Широко подано дописи про «українські адреси» у Канаді та світі, історію українських таборів у Німеччині та Австрії, відомості про зміст української періодики у світі («Українські вісті», «Пороги», «Молода Україна»), про українські церкви та пам'ятники діячам української культури на канадській землі тощо. Особливий інтерес становить хроніка літературно-мистецьких подій у колі українських громад у світі, бібліографічні списки книжкових видань закордонного українства.

Покажчик цього журналу засвідчує, що «Нові дні» не обмежувалися тільки літературою, там публікувалися і політична публіцистика, й культурологія та мистецтвознавство, подорожня проза, навіть демографія – незважаючи на те, що це не був великий за об'ємом журнал, «Нові дні» виразно тяжіли до тамтешньої універсальності.

Отже, розглянуті нові бібліографічні покажчики часописів української

діаспори є цінними інформаційними джерелами для вивчення історії та сьогодення зарубіжних українців [8].

Як науково-довідкові джерела вони допоможуть науковцям в дослідженні історії українців-емігрантів XX–XXI ст., зокрема щодо розвитку їх періодичної преси, музики, театру, художнього мистецтва, церкви, громадських об'єднань тощо.

Список використаних джерел

1. «Арка» 1947–1948 : журнал літератури, мистецтва і критики : бібліогр. покажч. змісту / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.», Наук. б-ка ; уклад. : Н. В. Казакова, Н. В. Монахова, Д. В. Матіяш ; авт. вступ. ст. В. Є. Панченко. – Київ : Видавн. дім «КМ Академія», 2003. – 52 с.

2. Українські вісті. 1945 – 2000. – Державний архів-музей літератури і мистецтва України. – Фонд. 1186. – Оп. 1 – Спр. 86.

3. *Дзюба І.* Публіцистика Івана Багряного / Іван Дзюба // Сучасність. – 1992. – № 4. – С. 64–70.

4. *Козак С.* «Українські вісті» в Європі й Америці (1945–2000) : бібліогр. покажч. змісту газети «Українські вісті» : у 2-х т. / Сергій Козак. – Київ : Літ. Україна ; Ярославів Вал, 2010. – Т. 1 : 1945–1967. – 592 с. ; т. 2 : 1968–2000. – 560 с.

5. *Качуровський І.* Ми – в Аргентині / Ігор Качуровський // Всесвіт. – 1991. – № 3. – С. 213–219.

6. *Козак С.* Аргентинські запорожці : з думою про Україну : журнал «Пороги» : історія, зміст, автори / Сергій Козак. – Київ : Літ. Україна, 2015. –156 с. – («Часописи української діаспори»).

7. *Козак С.* «Нові дні» на берегах Онтаріо : бібліогр. покажч. змісту журналу «Нові дні» (1950–1997. Канада) / Сергій Козак. – Київ : Літ. Україна, 2015. – 670 с. – («Часописи української діаспори»).

8. *Слабошицький Михайло*. А тепер – «Нові дні» з Торонто // Літ. Україна. – 2015. – 17 верес.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2016 р.

UDC 01:050(=161.2)(430+73+82+71)

Serhii Kozak,
Ph. D., Ukrainian Free University (Germany),
editor of newspaper of «Literaturna Ukraina»

Bibliographic indexes of periodicals of Ukrainian Diaspora

The article refers to the author ordered indexes the content of periodicals of Ukrainian diaspora, which recently came into the world. All these publications – «Ukrainski

visti» (Germany – US), «Porohy» (Argentina), «Novi dni» (Canada) – occupy a special place in the array emigration newspapers and magazines, they went out after the Second World War in different countries and unfortunately, we are still little known.

New editions of bibliographies of Ukrainian diaspora are valuable sources of information for the history and present of Ukrainian foreign. As scientific references, they will help scientists to study the history of Ukrainian emigrants XX–XXI centuries, including the development of periodicals, music, theater, art, churches, civic associations and others. Other researchers find there what interests them and what weighs many different areas of the humanities.

Keywords: Ukrainian emigration, indexes, magazines, «Ukrainski visti», «Porohy», «Novi dni».

УДК 01:050(=161.2)(430+73+82+71)

Сергей Козак,
доктор философии (Ph. D.) Украинского вильного университета (Германия), редактор газеты «Літературна Україна»

Библиографические указатели периодических изданий украинской диаспоры

Статья посвящена анализу подготовленных автором указателей содержания периодических изданий украинской диаспоры, которые недавно вышли в свет. Все эти издания – «Українські вісті» (Германия – США), «Пороги» (Аргентина), «Нові дні» (Канада) – занимают особое место в массиве эмиграционных газет и журналов, издававшихся после Второй мировой войны в разных странах мира, однако остаются малоизвестными в Украине.

Новые библиографические указатели журналов украинской диаспоры являются ценными информационными источниками для изучения истории и современной общественно-политической, культурной жизни зарубежных украинцев. Как научно-справочные источники они помогут ученым в исследовании истории украинцев-эмигрантов XX–XXI вв., в том числе их периодической печати, музыки, театра, художественного искусства, церкви, общественных объединений.

Ключевые слова: украинская эмиграция, указатели, журналы, «Українські вісті», «Пороги», «Нові дні».

Розділ V

Наукова архівна спадщина